

Ekonomiczny Uniwersytet Dziecięcý

Miasto (nie)dalekiej przyszłości

Miasto jako dobro wspólne (*urban commons*)

Adam Polko

Organizatorzy

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Data: 11 kwietnia 2022 r.

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCY.PL

1

Plan wykładu

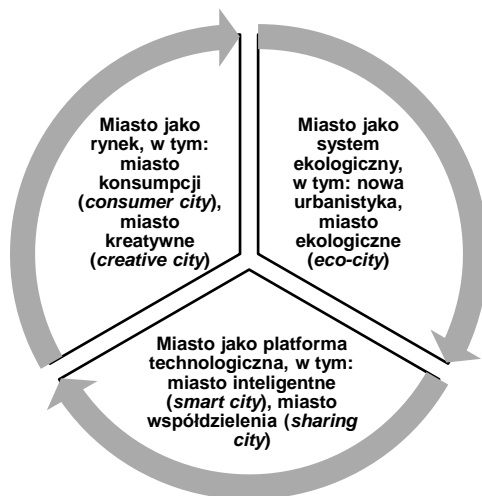
1. Wprowadzenie – współczesne koncepcje rozwoju miast i czy miejskie dobra wspólne są wśród nas?
2. Inspiracje do podjęcia badań nad miejskimi dobrami wspólnymi
3. Wspólne zasoby (common-pool resources CPR) – pojęcie, cechy, dylematy gospodarowania
4. Zasady samoorganizujących się instytucji CPR
5. Miejskie dobra wspólne – pojęcie i specyficzne cechy
6. Przykłady miejskich dóbr wspólnych
7. Wyniki międzynarodowych badań sondażowych

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCY.PL

2

Współczesne koncepcje rozwoju miast

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCY.PL

3

Przykłady miejskich dóbr wspólnych - ogrody społecznościowe: (Jardin du Ruisseau, Paryż - ogród i miejsce spotkań wzdłuż nieczynnej kolejki miejskiej)

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCY.PL

4

Przykłady miejskich dóbr wspólnych (ruchy miejskie: Mad About Cork, Cork, oddolna inicjatywa mieszkańców, której celem jest współtworzenie przestrzeni publicznych)

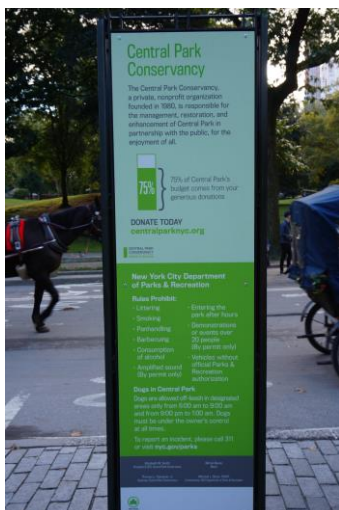

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

5

Przykłady miejskich dóbr wspólnych: (Central Park Conservancy i 34th Street Business Improvement District, Nowy Jork)

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

6

Inspiracje do podjęcia badań nad miejskimi dobrami wspólnymi

Garrett Hardin

• **Tragedia dóbr wspólnych**

- Hardin, G. (1968). The tragedy of the commons. *Science*, 13(162)

Carol M. Rose

• **Komedia dóbr wspólnych**

- Rose, C. (1986). The comedy of the commons: custom, commerce, and inherently public property. *The University of Chicago Law Review*, 53(3)

Elinor Ostrom

• **Dramat dóbr wspólnych**

- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons*. Cambridge University Press
- Ostrom, E., et al. (Eds.) (2002). *The drama of the commons*. National Academy Press

Sheila Foster

• **Miejskie dobra wspólne**

- Foster S. (2011). Collective Action and the Urban Commons. *Notre Dame Law Review*
- Foster S., Iaione C. (2016). The City as a Commons. *Yale Law & Policy Review*, Vol. 34, No. 2

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCY.PL

7

Kategorie dóbr

Wysoka wykluczalność	Dobra klubowe osiedla zamknięte / <i>gated communities</i> /, pole golfowe, korty tenisowe, telewizja kablowa	Dobra prywatne żywność, odzież, samochody
Niska wykluczalność	Dobra publiczne bezpieczeństwo publiczne, obrona narodowa, ochrona przeciwpożarowa, światło latarni morskiej, oświetlenie uliczne, publiczne radio i telewizja, prognoza pogody, opryski przeciw komarom	Wspólne zasoby (<i>common-pool resources</i>) łowiska, pastwiska, lasy, systemy irygacyjne, parki miejskie
	Niska odejmowalność /rywalizacyjność	Wysoka odejmowalność /rywalizacyjność

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCY.PL

8

Od wspólnych zasobów (common-pool resources - CPR) do dóbr wspólnych (commons)

Wspólne zasoby (common-pool resources – CPR) – naturalny bądź stworzony przez człowieka system zasobów, który wytwarza jednostki zasobów wybierane z systemu przez przywłaszczycieli (*appropriators*). System jest użytkowany łącznie (wysokie koszty wykluczenia), ale jednostki zasobów podlegają rywalizacji.

Uwspólnianie (commoning) – społeczna praktyka na którą składają się trzy elementy: współdzielenie (*sharing*), współpraca (*collaborating*) i łączenie (*pooling*). Proces budowania więzi pomiędzy konkretną samookreśloną grupą społeczną i pewnymi aspektami jej środowiska.

Dobra wspólne (commons) – na dobro wspólne składają się trzy elementy: zasoby, społeczność oraz zestaw norm i wartości. O tym czy dany zasób jest traktowany jako dobro wspólne decyduje społeczność. Dobro wspólne pojawia się wtedy, gdy społeczność decyduje się zarządzać zasobami w sposób kolektywny ze szczególnym uwzględnieniem sprawiedliwego dostępu, użytkowania i zrównoważonego rozwoju.

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIEBIEC

WWW.UNIwersYTET-DZIEBIEC.PL

9

Dylematy dóbr wspólnych

Dylematy społeczne pojawiają się wtedy gdy racjonalność jednostki prowadzi do nieracjonalnych rezultatów z punktu widzenia grupy

Trzy modele:
Tragedia wspólnego pastwiska (G. Hardin)
Dylemat więźnia
Logika kolektywnego działania (M. Olson)

Typy dylematów:
Problemy przywłaszczania (*appropriation problems*)
Problemy dostarczania (*provision problems*)
Problemy koordynacji (*assurance problems*)

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIEBIEC

WWW.UNIwersYTET-DZIEBIEC.PL

10

Zasady samoorganizujących się instytucji CPR według Ostrom

1. Jasne zdefiniowanie granic CPR oraz podmiotów będących jego uczestnikami
2. Dopasowanie reguł przywłaszczania i dostarczania do lokalnych uwarunkowań
3. Większość jednostek na które oddziałują bieżące reguły, może uczestniczyć w ich modyfikowaniu
4. Osoby monitorujące, aktywnie dokonujące kontroli warunków CPR i zachowania przywłaszczyciela są odpowiedzialne wobec przywłaszczycieli lub same są przywłaszczycielami
5. Progresywne sankcje stosowane w odniesieniu do przywłaszczycieli naruszających reguły, przy czym monitoring i sankcje stosowane są przez innych przywłaszczycieli, a nie przez podmioty zewnętrzne
6. Przywłaszczyciele i ich urzędnicy mają natychmiastowy dostęp do niedrogich lokalnych sposobów rozwiązywania konfliktów
7. Prawom przywłaszczycieli do projektowania ich własnych instytucji nie zagrażają zewnętrzne instytucje państwowe
8. Zasada „zagnieżdżonych” przedsiębiorstw. Zasada ta dotyczy dużych i skomplikowanych, kilkupoziomowych systemów CPR. Ustalanie zestawu reguł na różnych poziomach musi być wtedy ze sobą skoordynowane

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCÝ

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCÝ.PL

11

Miejskie dobra wspólne - specyficzne cechy

Miejskie dobra wspólne różnią się od tzw. tradycyjnych dóbr wspólnych:

- inne cele przewłaszczania,
- inne dylematy społeczne

Las

Las miejski

- Gospodarka leśna: pozyskiwanie drewna, łowiectwo, itp.
- Przewłaszczanie jednostek zasobów (drewno) wytwarzanych przez system (las)
- System zasobów jako źródło dochodów
- Nadmierna eksploatacja

- Spędzanie czasu wolnego: wypoczynek, sport, rekreacja, edukacja
- Przewłaszczanie systemu zasobów (las) jako integralnej całości
- System zasobów jako źródło miejskich udogodnień, produkt kulturowy podnoszący jakość zamieszkania
- Zatlóczenie, konflikt funkcji

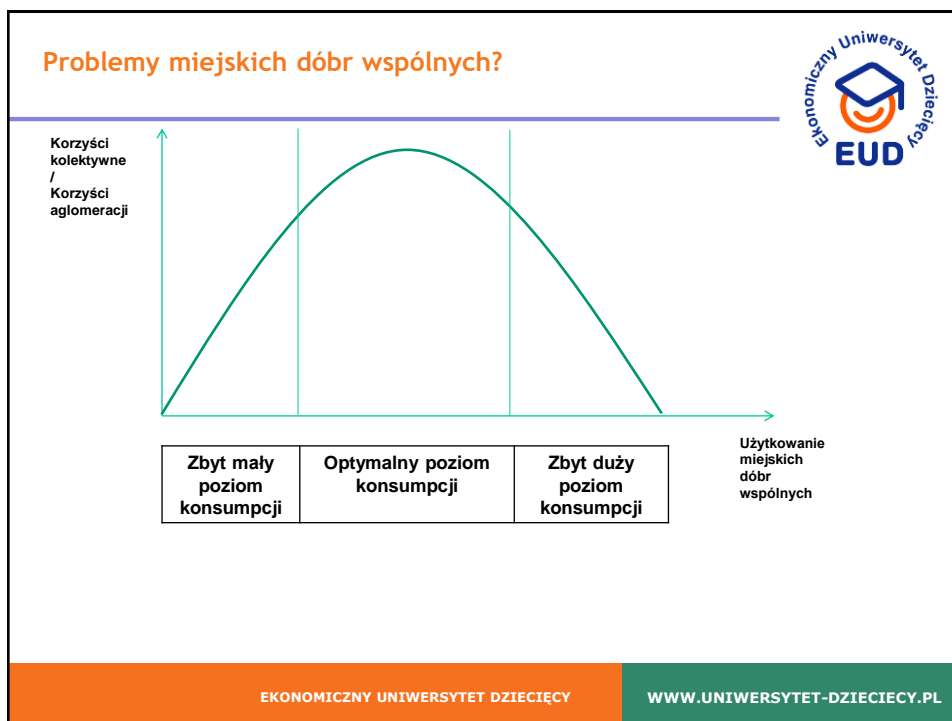
EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCÝ

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCÝ.PL

12

13

14

Ogrody społecznościowe (community gardens)

Ogrody społecznościowe (*community gardens*) są oddolnymi inicjatywami mieszkańców, realizowanymi zwykle na wolnych, zaniedbanych skrawkach terenów porzuconych przez poprzednich właścicieli.

Ogrody społecznościowe są wspólnie utrzymywane i zarządzane przez mieszkańców mieszkających najczęściej w bezpośrednim sąsiedztwie. Służą jako przestrzeń półpubliczne (*semi-public spaces*), tj. otwarte dla wszystkich w weekendy i za każdym razem, gdy któryś z członków ogrodu jest na miejscu [Eizenberg 2012, s. 108].

Ogrody społecznościowe są przede wszystkim inicjatywami sąsiedzkimi. Oznacza to, że wspólnota która współtworzy i współużytkuje ogród jest jasno zdefiniowana.

Grupy przyjaciół parków (neighborhood park friends groups)

Grupa przyjaciół parku (zawsze jest to jakiś konkretny, posiadający nazwę park) składa się z ludzi mieszkających w bezpośrednim sąsiedztwie lub takich, którzy są częstymi użytkownikami parku. Aktywność grupy koncentruje się przede wszystkim na sprzątnięciu oraz utrzymywaniu czystości parku, gromadzeniu datków na elementy małej architektury parkowej oraz organizowaniu wydarzeń parkowych integrujących lokalną społeczność [Foster 2011, s. 97].

Grupy przyjaciół parków przyjmują różne formy organizacyjno-prawne. Począwszy od grup nieformalnych związanych ad hoc na potrzeby konkretnego projektu (np. posprzątnięcia parku), a skończywszy na wysoce sformalizowanych grupach, które posiadają statut, wybierane władze, procedury oraz porozumienia z właścicielem terenu.

Grupy przyjaciół parków gromadzą na swoją działalność trzy rodzaje środków. Po pierwsze, podejmują próby uzyskania środków finansowych od sponsorów oraz społeczności lokalnej. Po drugie, pozyskują środki publiczne w formie grantów lub kontraktów na wykonywanie zadań. Po trzecie, bazują na pracy i poświęconym czasie członków grupy [Murray 2010, s.192].

Park conservancy

Park Conservancy jest prywatną organizacją non-profit, która w porozumieniu z władzami lojalnymi zarządza parkiem (najczęściej jednym, chociaż zdarzają się przypadki gdy organizacja zajmuje się kilkoma lub wszystkim parkami w mieście).

Park Conservancy charakteryzuje się zwykle liczną radą powierniczą i skromnym personelem [Harnik i Martin 2015, s. 6]. Taka sytuacja wynika z potrzeby reprezentacji w radzie przedstawicieli różnych środowisk oraz jak najszerszego grona potencjalnych darczyńców.

Park Conservancy jest odpowiedzialne za zarządzanie techniczne i finansowe parkiem. Środki przekazywane przez darczyńców są szczegółowo rozliczane a sytuacja finansowa na bieżąco monitorowana.

Business Improvement Districts (BIDs)

Business Improvement District (BID) jest inicjatywą prywatną, jednak usankcjonowaną publicznie, której podstawowym celem jest uzupełnianie usług publicznych w celu poprawy jakości funkcjonowania dzielonych wspólnie przestrzeni publicznych. Uczestnictwo w BID wiąże się z zaaprobowaniem obowiązkowego samoopodatkowania generującego wieloletnie przychody [Hoyt 2003, s. 8].

W szczególności aktywności mają koncentrować się na:

- poprawie jakości usług o charakterze publicznym (sprzątanie ulic, odśnieżanie, naprawa i konserwacja ławek itp.);
- konkurowaniu z centrami handlowymi (akcje promocyjne, imprezy kulturalne oraz usługi i produkty na wzór tych, które dostarczone są przez firmy zarządzające centrami handlowymi);
- współpracy z władzami lokalnymi w ramach projektów społecznych [Bradley 2001, s. 119];
- budowaniu i wzmacnianiu tożsamości miejsca, przez zintegrowane działania marketingowe (*place marketing*) [Warner 2011, s. 160].

Przestrzenie co-workingowe (co-working, fablabs, hackerspace)

Co-working - możliwość indywidualnej lub wspólnej pracy na wynajmowanej powierzchni, najczęściej biurowej, wykorzystywana głównie przez freelancerów.

Fablab – rodzaj pracowni lub laboratorium, mającego dawać możliwość realizacji własnych projektów i pomysłów osobom chcącym realizować swoje hobby, naukę lub pracę, a potrzebując narzędzi i przestrzeni oraz wiedzy technicznej.

Hackerspace - laboratorium, w którym spotykają się i współpracują członkowie społeczności lokalnej mający wspólne pasje, zwykle związane nowoczesnymi technologiami. Tworzą i korzystają zwykle z wolnego oprogramowania

Co-working, Fablab i Hackerspace są miejscami, w których odbywa się uczenie w grupach i dzielenie się wiedzą, często w formie warsztatów, prezentacji i wykładów oraz realizacja wspólnych projektów we współdzielonej przestrzeni.

Community Land Trust (CLT)

Community Land Trust (CLT) jest mechanizmem prawnym, w ramach którego ziemię będącą we władaniu CLT wycofuje się z obrotu na rynku nieruchomości w celu zarządzania w demokratyczny sposób przez interesariuszy, do których należą: ludzie dzierżawiący grunty od CLT, mieszkańcy sąsiednich terenów będący przedstawicielami lokalnej społeczności, przedstawiciele sektora biznesu oraz przedstawiciele sektora publicznego [Foster i Iaione 2018, s. 15].

Głównymi celami CLT jest ochrona gruntów w przypadku zagrożenia ich spekulacją, zachowanie na danym terenie tanich i dostępnych mieszkań (*affordable housing*), ograniczenie negatywnych skutków gentryfikacji oraz zachowanie i rozwijanie miejskich przestrzeni publicznych.

Metoda badań miejskich dóbr wspólnych

badania sondażowe o zasięgu międzynarodowym. Ankieta online wypełniona przez przedstawicieli 50 wspólnot gospodarujących miejskimi dobrami wspólnymi z 18 krajów

(POL, USA, CAN, AUS, NZL, GBR, NED, BEL, LUX, FIN, ESP, CRO, BLR, EST, SLO, ALB, PAK, KEN)

celem poznawczym badania było ustalenie, czy i jak w warunkach miejskich mają zastosowanie „zasad projektowania samoorganizujących się instytucji” sformułowanych przez Elinor Ostrom (1990);

celem użytkowym badania było zebranie zbioru zasad współzarządzania miejskimi dobrami wspólnymi

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIEBIEC

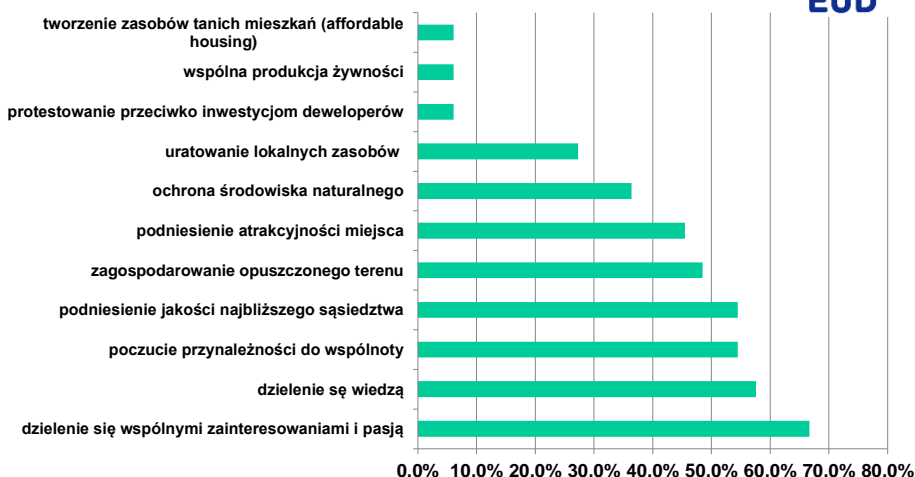
WWW.UNIwersYTET-DZIEBIEC.PL

21

Wyniki międzynarodowych badań ankietowych

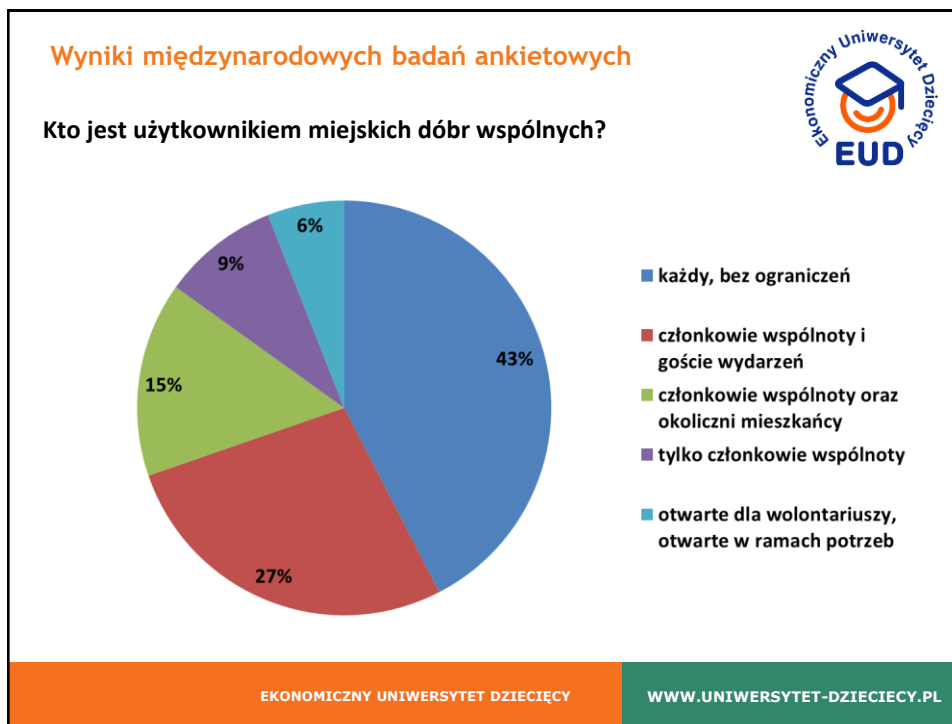
Jaki był powód powstania wspólnoty miejskiej?

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIEBIEC

WWW.UNIwersYTET-DZIEBIEC.PL

22

23

24

25

26

27

28

29

30

Podsumowanie i wnioski końcowe (1/2)

1. Granice miejskich dóbr wspólnych tylko czasami są jasno zdefiniowane przestrzennie. W wielu miastach wspólnoty działają w różnych miejscach w zależności od potrzeb i zainteresowań (np. *Napraw Sobie Miasto* z Katowic).
2. Wspólnoty miejskie współtworzące i użytkujące dobra wspólne działają nie dla zysku, dochodów finansowych. Członków wspólnoty łączą przede wszystkim wspólne zainteresowania, rozwijanie pasji i chęć podniesienia jakości życia w najbliższym sąsiedztwie
3. Wspólnoty miejskie współtworzące i użytkujące dobra wspólne działają często bez formalnie określonych reguł i zasad, co nie znaczy że brakuje akceptowanych norm postępowania. Formalne zasady występują w BIDs, CLT (kooperatywach mieszkaniowych), przestrzeniach coworkingowych

Podsumowanie i wnioski końcowe (2/2)

1. Wspólnoty miejskie współtworzące i użytkujące dobra wspólne wykazują silne związki w władzami lokalnymi oraz muszą uwzględniać uwarunkowania lokalnej polityki
2. W związku z możliwością korzystania ze wsparcia finansowego oferowanego przez władze lokalne, wspólnoty miejskie często działają w trybie projektowym. Oznacza to większe uzależnienie od władz lokalnych oraz zakończenie aktywności wspólnoty wraz z zakończeniem projektu.
3. Najlepiej sprawdza się „sąsiedzki” monitoring, konflikty rozwiązuje się poprzez dialog.
4. Wspólnoty miejskie współtworzące i użytkujące dobra wspólne są duże, heterogeniczne, cechujące się dużą mobilnością, otwarte, narażone na niestabilność i nietrwałość

EKONOMIA MIEJSKICH DÓBR WSPÓLNYCH
THE ECONOMICS OF URBAN COMMONS

Kierownik projektu badawczego:

Dr Adam Polko

adam.polko@ue.katowice.pl

Zespół projektu badawczego:

Dr hab. Małgorzata Czornik, prof. UE

Dr Piotr Gibas

Dr Artur Ochojski

NATIONAL SCIENCE CENTRE
POLAND

EKONOMICZNY UNIwersYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIwersYTET-DZIECIĘCY.PL